

Uddrag af Poul Helgesens Skibbykrønike: om Herredagen 1533 og retssagen mod Hans Tausen¹

Kildeintroduktion:

Skibbykrøniken er formentlig nedskrevet i 1533-34 og er et historisk skrift, der omhandler de politiske og religiøse stridigheder i 1520'erne og 1530'erne, som ledte op til den endelige reformation af Danmark i 1536. Krøniken er skrevet af den reformkatoleske karmelitermunk, humanist og historiker Poul Helgesen (ca. 1485-1534), og er hans mest kendte skrift. Den er skrevet i et stærkt passioneret sprog, og Helgesens had til sin samtids luthersk-evangeliske prædikanter i Danmark gennemsyrrer skriftet. Dette gør skriftet til et katolsk partsindlæg, skønt Helgesen også var kritisk indstillet overfor tilstanden i den etablerede katolske kirke. Krøniken stopper brat midt i en sætning i år 1534, og hvad der herefter er sket med Helgesen vides ikke. Skriftet blev ikke udgivet i samtiden og foreligger kun i Helgesens originale håndskrift. Det blev fundet i 1650 muret inde i kirkemuren i Skibby Kirke – deraf skriftets navn. Hvem, der murede det inde, og hvorfor vides ikke; men med skriftets hårde kritik af den lutherske bevægelse og dennes kristendomsforståelse var dets indhold særdeles farligt for Helgesen efter reformationen.

Herredagen var et årligt møde mellem konge og rigsråd, hvor man ordnede rigets væsentligste anliggender og afholdt Retterting, der udgjorde rigets højeste domstol. I 1533 var en af de væsentligste opgaver dog at vælge en ny konge efter Frederik 1.s (født 1471, regent 1523-33) død. Ifølge Helgesen var kampen mellem lutheranere og katolikker det største stridspunkt i rigsrådet. Derfor var det umuligt at nå til enighed om den oplagte kandidat til embedet, Frederik 1.s søn Christian, hertug af Slesvig-Holsten, fordi han var overbevist lutheraner. Udskydelsen af kongevalget var med til at destabilisere landet og var stærkt medvirkende til udbruddet af borgerkrigen, Grevens Fejde, i 1534. Desuden behandlede rigsrådet en retssag mod den luthersk-evangeliske prædikant Hans Tausen, som Poul Helgesen selv havde været med til at indstævne for Rettertinget.

Kilden:

Ved Trinitatis Tider^[1] i Herrens Aar 1533, da der efter Kong Frederiks^[2] Død ingen Konge var i Danmark, holdtes der en almindelig Herredag i København, hvor det samlede Rigsraad skulde raadslaa om Valget af en ny Konge. Men denne Raadslagning blev udsat indtil videre, for at man i den kongeløse Tid mere kunde sørge for sine egne Sager end for Statens Tarv. Den øverste Magt var nemlig hos Rigens Raader; men de vare paa Grund af deres forskellige Interesser og Stemninger saa

uenige og splidagtige indbyrdes, at der saa godt som ikke var en eneste Ting, de kunde blive enige om, endsige da om Valget af en Konge.

Da der nu fremdeles intet var, som vakte større Uenighed end den ved Lutheriets Troløshed fremkaldte Adsplittelse i Kirken, idet Meningerne paa begge Sider stode stærkt mod hverandre, saa indsaa nogle af de forstandigere baade blandt de gejstlige og verdslige

---

¹ Kilde: <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/uddrag-af-poul-helgesens-skibbykroenike-om-herredagen-1533-og-retssagen-mod-hans-tausen/>

Raader, at der paa Grund af Lutheriet vilde opstaa de største Ulykker i Riget. Idet de nu ønskede at imødegaa dette ved hensigtsmæssige Midler, begyndte de at indlede Forhandlinger om, hvorledes de kirkerøverske Prædikanter, der ledte Rigets Befolkning bort fra den sande Guds frygt og Enfold og som ikke vilde finde sig i Lydighed mod Kirkens foresatte, kunde revses og atter bringes ind under Kirkens Orden, og ligeledes om, hvorledes man kunde raade Bod paa de Brud paa Kirkefreden[3], som vare fuldbyrdede paa forskellige Steder, genoprette Gudsdyrkelsen paa de hellige Steder, som vare blevne vanhelligede, og atter bringe de med Magt undertrykte Præster og Munke Lindring og Genoprejsning.

Den ypperste Ridder, Hr. Mogens Gøje[4], begav sig da hemmelig bort, for at han ikke skulde blive tvungen til at indvillige i en Beslutning herom, og tog med sig sin Eftersnakker og Abekat, Hr. Erik Eriksen[5], ved hvis hemmelige Overtalelser han blev endnu mere forhærdet og umedgørlig; thi denne Erik var det lutherske Partis mest stivsindede Hjælper og Forsvarer. For øvrigt var det hele lutter Spilfægteri[6], og der var ikke den mindste Oprigtighed i hele denne Adfærd; thi skønt denne Mogens Gøje var fraværende, mærkede man dog hans Nærværelse over alt. I den Grad havde Satan Overvægten i dette Danmarks Rige, at i Tros- og Religionssager ikke blot nogle enkelte Lægmand vare uenige med Prælaterne, men ogsaa Skinbiskopperne[7] (hvoraf der den Gang var mange) med de sande Biskopper. Ja i den Grad var vor, det vil sige den kristne Religions hellige Handlinger disse Skinbiskopper forhadte, at de fuldstændig foragtedes af dem lige til Mysterierne[8] selv. Biskoppernes Titler, Udmærkelsestegn, prægtige Optog, Hædersbevisninger, Privilegier, Skattefriheder og Herligheder, Besiddelser, Godser og prægtige Slotte, ja det vare de begærlige nok efter, og Besiddelsen heraf hævdede de med Brask og med Bram, men Biskoppernes Embedspligter gave de sig ikke af med. Og saaledes skete det ifølge Guds ret-

færdige Dom (fordi ingen vilde lade sig omvende til et sundere Levned), at intet for Alvor kunde fastslaaes mod Lutheranernes saa ugudelige Sekt, hvilket viste sig tilstrækkelig ved et eneste Eksempel.

Bevæget ved nærgaaende og indtrængende Forlangender af nogle fromme Mænd havde Rigsraadet nemlig endelig skænket Sagen mod Lutheranerne en eneste Dag, og paa denne blev selve Lutheranernes Fænnikedrager[9] Hans Tavssøn stævnet, anklaget, overbevist om sin Brøde og til sidst, da man eftergav ham Dødsstraffen, dømt til Forvisning[10], men under saa stor Larm og rasende Støj af den afsindige københavnske Almue[11], at saavel Sagvolderne[12] som Dommerne[13] nær vare komne i Livsfare; i den Grad viste man hverken Hæder eller nogensomhelst ærbødighed mod Rigens Raader, som Kætternes[14] oprørske Raab endogsaa truede med Døden. Imidlertid opførtes hele denne Komædie mod denne Hans Tavssøn paa den letfærdigste Maade; thi da der var Fare for et Oprør, kom man ikke til Ende med en virkelig alvorlig Forhandling af en saa vigtig Sag. Da han nemlig anklagedes for nogle faa ugudelige Artikler[15] i sin Prædiken, raabte han med en vis paatagen Enfold, at det var en falsk Anklage, der rettedes mod ham, idet han haardnakket nægtede at have lært og prædiket det, som dog er blevet aabenbart indrømmet ved Vidnesbyrd af Lutheranerne selv, skønt ingen af disse aabenlyst tog til Genmæle mod ham, for at det ikke skulde faa Udseende af, at de vare gaaede over til en almindelig mod Partiet indgaaet Sammensværgelse; saa stærkt var nemlig Ugudelighedens og Troløshedens Baand, at Partiets Tilhængere hverken tilstode, hvad der var den skæreste Sandhed, eller forraadte, hvad der var aabenlyst falsk, til stor Skade for deres egne Samvittigheder.

Og herved aabenbaredes det ret, hvilken uhyre Fare Kætteriet i og for sig medfører, idet det ikke blot gør Menneskenes Sind afsindige, men endogsaa fuldstændig forblinder dem. Thi uagtet han nægtede, at han havde

hævet den kirkeforbryderske Vanhelligelse af Vor Frue Kirke til Skyerne, at han havde lært, at Guds hellige, indviede Legeme og Blod ikke burde tilbedes, at han havde tilladt Læg-mænd at dømmе om de hellige Skrifter, at han havde forbudt Menigmand at besøge Vor Frue Kirke og saaledes tvunget Mennesker til mod deres Samvittighed at slutte sig til Partiet, at han havde brugt Ukvemsord om alle Rigets Biskopper, Præster og Munke og meget andet, hvorfor han med den største Ret anklagedes og uden hvilket han overhovedet ikke havde været Lutheraner, saa havde han dog blandt de hosstaaende Borgere gunstige Vidner, der raabte til ham og med den største Frækhed nægtede alt, hvad han først havde sagt Nej til, saa at endog nogle af Rigens Raader ikke kunde bare sig for at le; thi de havde af de samme Borgere hørt lige den modsatte Beretning, før Sagen selv var kommen for Retten. Men da de ugudelige Kendsgerninger aabenbart vidnede i stik modsat Retning, stoppedes de talendes uforskammede Munde, og til sidst afsagdes der en Fordømmelsesdom mod ham, ifølge hvilken han dømtes til Forvisning for stedse. Efter en Maanedes Forløb begav han sig ogsaa bort, for at det ikke skulde have Udseende af, at han ved aabenlys Trods gav Anledning til alvorligere Splid.

Men eftersom han tog Ophold hos hele Lutheriets Forkæmper her i Riget, Rigshofmesteren Hr. Mogens Gøje, der havde kaldt ham til sig, saa opnaaede han ved dennes og hans Datter Sofies^[16] Mellekomst, hvem Biskoppen havde fattet Kærlighed til, at han maatte vende tilbage. Thi Biskoppen af Roskilde^[17],

der var Kætteriet mere hengiven end Religionen, lod sig ved nærgaaende og indtrængende Forestillinger af begge, baade af Faderen og Datteren, lige saa dumt som uoverlagt bevæge til mod hele Rigsraadets Beslutning at indvillige i, at samme Hans Tavssøn maatte vende tilbage til København. Han vendte ogsaa kort efter tilbage, efter at han næppe havde været fjorten Dage borte, og saaledes blev det sidste værre end det første. Men denne alvorlige Retskrænkelse er det forbausende, at Rigsraadet har fundet sig i.

Alt hvad der fandtes af Lutheri i dette Rige, det være som det være vilde, Aagerkarle, Horkarle, Skøger, Kirkebrydere og Drukkenbolte, det blev saaledes taget i Forsvar og trivedes til Spot for Gejstligheden, Kyskheden, Ædrueligheden, Afholdenheden og for alt, hvad der er helligt i den kristne Religion. Thi alt, hvad man i mange Aarhundreder havde iagttaget enten for at vogte paa Dyd og gode Sæder^[18] eller til Gudstjenestens Værdighed, foragtedes med den største Skamløshed af denne Skinbiskop. Og hvorledes det hele for ham kun var et ydre, paataget Skin, det godtgjorde han tydelig nok ved følgende Adfærd. Saalænge Kong Frederik endnu levede, plejede han nemlig at true Lutheranerne med de værste Ulykker, naar Kong Frederik først var død, men bag efter ikke blot skaanede han dem, men viste dem stor Gunst, gav dem prægtige Gaver og mange Hædersbevisninger, til det største Anstød for de enfoldig troendes Samvittigheder, som frygtede for, at der efter et saadant Forspil kun vilde følge Religionens og Gudsfrygtens svare Fald.